

ПОЛІТОЛОГІЯ

Доцент кафедри
філософських та соціальних
наук КНТЕУ, кандидат
філософських наук, доцент

ГУДКОВ

Сергій Олександрович

Бюджет часу: 108 годин / 4 кредити

Лекції – 20 годин

Семінари – 22 години

Самостійна робота – 66 годин

Екзамен

Тема 1: Політика та наука про політику

- **Навчальні проблеми:**
 1. Політика як суспільно-історичне явище.
 2. Становлення і розвиток політології як науки і навчальної дисципліни.

Основна література:

1. Політологія. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. За ред. проф. Кулагіна Ю.І. та проф. Полуріза В.І. – К.: „Альтерпрес”, 2002. – 612 с.
2. Політологія. Посібник для студентів вузів. За ред. Бабкіна В.Д., Бабкіної О.В., Горбатенко В.П. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2006. – 568 с.
3. Політологія. Хрестоматія. Автори – упорядники: проф. Кремень В.Г., проф. Кулагін Ю.І., доц. Латигіна Н.А., проф. Полуріз В.І. та ін. – К.: „Альтерпрес”, 2004. – 827 с.
4. Політологічний енциклопедичний словник. За ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. – К., Генеза, 2004. – 398 с.
5. Політологія. Навчально-методичний комплекс. Автори: Кирилюк Ф.М., Конверський А.Е., Цвих В.Ф., Обушний М.І., Хилько М.І. та ін. – К.: Центр навч. літератури, 2004. – 697 с.
6. Кулагін Ю.І., Полурез В.І., Політологія. Практикум. – К.: КНТЕУ, 2010. – 232 с.

1. Політика як суспільно-історичне явище.

- **Політика** є невід'ємною складовою життя суспільства. Тому політичні знання і політична культура потрібні кожній людині, незалежно від її професійної належності.
- Античний мислитель **Арістотель** ще в IV ст. до н.е. відзначав : «**Найважливіше з усіх... засобів, що сприяють збереженню державного ладу... це виховання в дусі відповідного державного устрою. Ніякої користі не принесуть найкращі закони, одноголосно схвалені всіма причетними до управління державою, якщо громадяни не будуть привчені до державного порядку і виховані в його дусі.**»

Політика як соціальне явище

- *Політика – явище соціальне, яке являє собою взаємодію індивідів, наділених свідомістю та волею.*
- Політика сформувалася в результаті перетину різних тенденцій в розвитку суспільства, які вимагали забезпечення людських інтересів та вирішення соціальних проблем .

Політика існувала не завжди

- На **первіснообщинному** етапі розвитку людства **політика була відсутня**. Цілісність суспільства, узгоджена поведінка індивідів були засновані **на природному збігу інтересів**.
- Взаємодії всередині общини були засновані на кровноспоріднених зв'язках та регулювалися **віруваннями, заборонами (табу), традиціями, звичаями тощо**.

Виникнення політики та її інститутів

- **Ускладнення соціального** життя викликало потребу в **узгодженні** різних груп інтересів, забезпеченні цілісності суспільства, захисті прав та свобод окремого індивіда.
- Саме з цією метою з'являється **політика та її інститути** – держави, еліти, лідери, парламенти, профспілки, партії тощо.

Політика і держава

- На відмінну від інших соціальних інститутів (моралі, релігії) **політика** *задовольняє головним чином не особисті, а групові інтереси, реалізація яких неможлива без державної влади.*
- Політика виникає в певних географічних, природних, економічних, соціальних, культурних умовах **конкретної країни**, які визначають рівень її **цивілізованості.**

Арістотель про політику

- У відомому трактаті **«Політика»** зазначається:
«Політика сягає корінням в природу людини як соціальної істоти, здатної повноцінно жити лише в колективі, суспільстві, та приреченої взаємодіяти з іншими людьми... Людина по природі своїй є істота політична».
- Арістотель розумів під політикою цивілізовану форму спільності, яка слугувала досягненню **«спільного блага»** та **«щасливого життя»**. Такою формою, де досягалися **«благо народу та держави»**, він вважав античний **поліс** (місто-державу).

Поняття “ політика ”

- Термін **«політика»** увійшов у науковий вжиток як запозичення з давньогрецької **politika** та співзвучними з ним **«поліс»** (місто-держава), **«політес»** (громадянин), **«політікос»** (державний діяч), **«політейя»** (конституція) тощо.
- Він пов'язаний з державою, владними відносинами, **наукою керівництва людьми та суспільством.**

Основні підходи до розуміння сутності політики

- **Субстанціональний підхід** (Н. Макіавеллі, М. Вебер) підкреслювали прямий зв'язок *політики з владою*. Політика – це або управління з використанням влади, або боротьба за завоювання та утримання влади.
- **Інституційний підхід** (Д. Істон, Т. Парсонс, Г. Алмонд) акцентують увагу на *організації*, в якій матеріалізується влада (Держава та різні інститути та організації, які можуть виступати суб'єктами політики).
- **Соціологічний підхід** (Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, А. Бентлі) розглядають політику як відносини та способи діяльності соціальних груп у відстоюванні своїх інтересів і задоволенні потреб.
- **Натуралістичний підхід** (Ж. Боден, Ч. Ламброзо, П. Тард) наголошують на тому, що політика зумовлена природнім середовищем або психікою людини.
- **Конфліктно-консенсусний підхід** Конфліктний напрям розвивав Р. Дарендорф: політика це діяльність з насильницького та мирного вирішення конфлікту. Консенсусний підхід виходить з можливості політичної взаємодії як співпраці. Політика – це мистецтво знаходження згоди, балансу інтересів між різними соціальними групами.
- **Конфронтаційний підхід** (К. Шмітт) наголошує на тому, що політична взаємодія виникає в результаті досягнення певної інтенсивності протилежностей у відносинах між людьми тощо.

Сучасне значення поняття “політика”

- **діяльність** державних органів, об'єднань громадян та окремих осіб в сфері відносин між державами, класами, націями, великими групами людей, націлена на відстоювання своїх інтересів, завоювання, володіння та використання політичної влади;
- **наука та мистецтво політичного управління** суспільством, визначення форм, завдань, змісту політичної діяльності;
- **види, наміри, цілі, способи дій суб'єктів політики;**
- **сукупність питань та подій поточного державного чи суспільного життя тощо.**

ПОЛІТИКА

- **Політика**, за визначенням Ю. С. Шемшученка, є організаційною, регулятивною і контрольною сферою суспільства, в межах якої здійснюється соціальна діяльність, спрямована головним чином на досягнення, утримання й реалізацію влади індивідами та соціальними групами задля здійснення власних запитів і потреб.

Основні функції політики

- **вираження владно значущих інтересів** різних верств суспільства, окремих громадян;
- **напрацювання загальних цілей та завдань** суспільства;
- **забезпечення цілісності суспільної системи**, порядку в суспільстві шляхом **інтеграції** різних груп та верств суспільства, **забезпечення комунікації** між ними;
- **керівництво** політичними та суспільними процесами в інтересах соціуму в цілому;
- **забезпечення послідовності** соціально-політичного розвитку суспільства;
- **досягнення стабільності** та життєздатності політичної системи суспільства;
- **соціалізація особистості**, включення її в складний світ суспільних відносин;
- **гарантування безпеки** для всіх груп та верств суспільства;
- **розв'язання соціально-політичних конфліктів** цивілізованими способами та методами тощо.

СТРУКТУРА ПОЛІТИКИ

- **Політичні відносини** - стійкий характер взаємозв'язків суспільних груп між собою та з інститутами влади (“ війна ” або торг).
- **Політична організація** - сукупність інститутів, які представляють владно значущі групові інтереси в сфері повноважень держави.
- **Політична свідомість** характеризує політику з боку сприйняття її суб'єктом та безпосередньої включеності його у політичне життя (масова, групова, індивідуальна).

Види політики

Критерії	Види політики
<i>За сферою суспільного життя</i>	<ul style="list-style-type: none">• економічна• соціальна• екологічна• культурна• демографічна• науково-технічна• національна• військова
<i>За об'єктом впливу</i>	<ul style="list-style-type: none">• внутрішня• зовнішня
<i>За масштабами</i>	<ul style="list-style-type: none">• міжнародна• світова• локальна• регіональна
<i>За терміном дії</i>	<ul style="list-style-type: none">• короткострокова• середньострокова• довгострокова
<i>За носіями</i>	<ul style="list-style-type: none">• державна• політика політичних партій• політика суспільних організацій та рухів
<i>За метою діяльності</i>	<ul style="list-style-type: none">• політика нейтралітету• політика національного примирення• політика «відчинених дверей»• політика «великого стрибка»• політика компромісів

Суб'єкти і об'єкти політики

- ***Суб'єкт політики*** – носій предметно-практичної політичної діяльності, спрямованої на об'єкт політики (діюча особа, соціальна група, організація).
- ***Об'єктом політики*** є особа, групи суспільства, організація, на які справляє вплив суб'єкт політики.

2. Становлення і розвиток політології як науки і навчальної дисципліни

- Термін «політологія» походить від двох грецьких слів: *politike* – суспільні, державні справи та *logos* – учення, слово.
- **Політологія** – наука про політику, про закономірності розвитку політичного процесу, про функціонування політичної системи та влади, про сутність, форми, методи діяльності суб'єктів політики.

Об'єкт та предмет політології

- **Об'єктом політології** є **політична сфера суспільного життя** (державно-організовані зв'язки, взаємодії та відносини, форма державного устрою, соціальні спільноти, політичні та суспільні організації тощо).
- **Предметом політології** виступають **політичні закономірності розвитку суспільства** (закони та принципи формування, функціонування та розвитку політичних систем; механізми дії та форми прояву цих закономірностей в діяльності людей тощо).

Етапи розвитку політології

- **«Державноцентристський» етап (з IV ст. до н.е. по XVII ст.)**. Уявлення Платона та Арістотеля, що політика – це перш за все держава, а сфера політичного є сферою державних відносин.
- **Перехідний етап від «державоцентризму» до «соціоцентризму» (з XVII ст. до кінця XIX ст.)**, пов'язаний зі зміщенням уваги мислителів з роздумів про внутрішньодержавні відносини (Б. Спіноза, Дж. Локк) до *аналізу взаємодії держави та громадянського суспільства*. (Г. Гегель, К. Маркс)
- **Етап «соціоцентризму» (з XX ст. і по наш час)** на зміну положень про монополію єдиної верховної та суверенної державної влади прийшли ідеї плюралізму, узгодження інтересів різних соціальних груп (М. Вебер, Т. Парсонс, Д. Істон, Г. Мерріам, Г. Лассуелл, Дж. Кетлі та ін.)

Початок викладання

політології

- Уперше формальне викладання політики почалося в 1613 р. в університеті Leiden в **Нідерландах**. Згодом у **Швеції** в 1622 р. в університеті Uppsala була заснована кафедра з ораторства та політики, а в Abo Akademi (сучасна **Фінляндія**) в 1640 р. була створена кафедра політики та історії.
- У Дубліні (**Ірландія**) у Католицькому університеті у 1855 р. була створена кафедра соціальної та політичної науки, яка згодом була перетворена на факультет етики та політики. У **Швеції** професійна підготовка спеціалістів з історії та політики почалася у Lund з 1889 р., а окремо лише спеціалістів із політичних наук у Gothenburg з 1901 р. У **Бельгії** школи з політичних наук та Вільний університет Брюсселя в 1893 р.

Політологія в Європі

- В 1872 р. у **Франції** була заснована перша школа політичних наук – «Приватна школа політичної освіти» (на сьогодні – Інститут політичних досліджень Паризького університету), в якій готувалася правляча еліта для державного апарату.
- В 1889 р. була створена **Американська академія політичної та соціальної науки**. Її створення відбулося внаслідок об'єднання зусиль представників різних наук – юриспруденції, історії, філософії та, звичайно, політології, яка зароджувалася. Окремі факультети з політичних наук були створені в Іллінойс та Вісконсін у 1904 р., у Мічигані – в 1911 р., а в 1914 р.
- В 1895 р. була заснована **Лондонська школа економічної та політичної науки**. Суттєвий внесок у становлення сучасної політології внесли М. Вебер, Р. Міхельс, В. Парето, Г. Моска та ін.

Політологія в Україні

- Істотний внесок в розвиток політології зробили російські науковці Б.М. Чичерін, С.М. Булгаков, І.О. Гльїн, М.О. Бердяєв, П.О. Сорокін та ін.
- Однак в **радянський період політологія розглядалась як лженаука**. Становище змінилося лише в період перебудови. Державний комітет СРСР з науки і техніки в 1989 р. офіційно затвердив номенклатуру спеціальностей наукових працівників під назвою «Політичні науки».
- В **Україні** розвиток політології отримав з набуттям країною незалежності. Уперше підготовку фахівців-політологів розпочато в Київському національному університеті імені Т. Шевченка, а згодом в Одеському, Донецькому, Львівському, Чернівецькому та ін. університетах.

Методологічні засади політології

- **Загальнологічні методи** (загальнонаукові): аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія тощо.
- **Філософські методи**: діалектичний, феноменологічний, синергетичний, аксіологічний тощо.
- Також використовуються історичні, соціологічні, психологічні, культурологічні, конфліктологічні та методи інших наук.
- До власне **політологічних** методів деякі вчені відносять інституційний метод, метод прийняття рішень, функціональний метод тощо.

Функції політичної науки

- **Пізнавальна (гносеологічна) функція** Політологія покликана давати раціональні пояснення політичної дійсності.
- **Методологічна функція** полягає в розробці теорії та методології досліджень політичних явищ та процесів, виробленні законів та категорій даної науки.
- **Прогностична функція** політології передбачає визначення найближчих та віддалених перспектив політичного розвитку суспільства, прогнозів, моделювання майбутніх політичних процесів та відносин.
- **Регулятивна** – розробка практичних рекомендацій для владних структур, наукова експертиза політико-управлінських рішень, визначення способів, методів та засобів раціонального впливу на політичну дійсність.

Функції політичної науки

- **Оціночна (аксіологічна) функція** - політологія дає оцінку політичним інститутам, подіям тощо.
- **Світоглядна функція** політології пов'язана з обґрунтуванням певних політичних ідеалів та цінностей.
- **Функція політичної соціалізації** набуття навичок аналізу політичного життя та раціонально-критичної оцінки діяльності політичних керівників, формуванню сучасної політичної культури.
- **Практична (або прикладна) функція** пов'язана з практичним використанням досягнень політичної науки, із розробкою критеріїв ефективної діяльності парламентів, депутатів, урядів тощо.

Висновки

- Політика є невід'ємною складовою життя суспільства життя впродовж усієї історії людства.
- Із ускладненням суспільного розвитку, поглибленням його суперечностей, зростанням у ньому ролі людини і розширенням участі громадян у справах суспільства, зростають вимоги до політичної науки, політичних знань.
- Політична наука складає духовну основу політичної свідомості як системи орієнтирів політичної активності людини.
- Демократична політична освіта базується на визнанні основних гуманістичних цінностей: свободи і гідності кожної особи, її природних, невід'ємних прав.
- Політологія є не тільки авторитетною науковою дисципліною, але й могутнім знаряддям формування громадянського суспільства в Україні.

Завдання для самостійної роботи

- Підготуватися до семінару **“Політологія як система знань про політику і навчальна дисципліна”**.
 - **План семінару:**
 - 1. Походження і сутність політики, її структура та основні функції.**
 - 2. Об’єкт і предмет політології, її функції.**
 - 3. Методологічні засади політології.**
- Знайти і прочитати у філософських словниках та енциклопедіях статті: політика, суб’єкт та об’єкт політики, функції політики, політологія, методологія політології, методи політології, об’єкт і предмет політології.
- Опрацювати працю **М. Вебера «Політика як покликання і професія»**. Охарактеризувати його трактовку сутності політики і еволюцію уявлень про політику.

